

רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל

אבד"ק טשעטשעוויץ

מקוה טהרה אשר המים נשאבו לתוכה ע"י משאבה [פלומף]

תולדותיו ראה בגליון סג עמ' רמז. וכעת אוסיף בזה כמה פרטים:
כתבתי שם שאא"ז הגה"ק רבי יוסף זצ"ל נולד בשנת תקס"ה. כדאי להוסיף שאין זה רק
תאריך משוער המתקבל. ומקורו בספר 'אישים בתשובת חתם סופר' (עמ' קסג).

בספר 'תולדות בעל ויחי יוסף' (ח"א עמ' נג) כותב שרבי יוסף היה "אחד המיוחדים
בתלמידי החת"ס" – אמנם אין לזה כל מקור. ואדרבה, יוכיח התשובה שהשיב לו מרן
ה'חתם סופר' (שו"ת או"ח סי' ק), שכותב אליו תוארים מופלגים, אמנם אינו מתארו
כ"תלמיד".

כתבתי שם גם שנפטר ביום י"ט אדר תר"ל. ונמשכנו בזה אחרי הספר 'תולדות ערוגת
הבשם' (ח"א עמ' מג). אמנם האמת שאותה שנה היתה שנה מעוברת. וב'אישים בתשובת
חתם סופר' (שם) כתב שנפטר באדר ראשון. אמנם בפנקס החברה קדישא דקהילת
יאנאשהאזא רשום שנפטר "ביום י"ט אדר שני בשנת תר"ל לפ"ק". וגם על המציבה
(שהועמדה בשנת תרנ"ח) נאמר: "נגוע ביום י"ט ואדר ת'ר"ל" – "ואדר" פירושו אדר השני
(וכפי שכתב החיד"א בספרו 'לדוד אמת' סי' כד ס"ב ו'כף החיים' או"ח סי' תיז סק"ו). וכ"כ
בספר 'עטרת עקיבא' (עמ' שכח). אמנם בספר 'מסורת אבות' (עמ' קטו) לא הבין את
המשמעות של "ואדר".

* * *

התשובה שלפנינו אודות כשרות המקוה בעיר יאנאשהאזא כתבה רבי יוסף בהיותו ב"מרחץ
פירעד". נראה שכתב את התשובה בלי לעיין בספרים, וציטט את כל המקורות מזכרונו.
וזה הסיבה שישנם אי דיוקים קלים בציוני המקורות, כפי שיראה המעיין. ומעתה הרי גם
זה עדות לגדלותו הנוראה בתורה.

בקשר לדיון על כשרות המקוה כדאי לצטט הנוגע לעניינינו מ'תולדות ערוגת הבשם' (שם
עמ' לג והערה ד שם): "את קהילת רבנותו נהג ברמה ולא נשא פני איש. בגלל עמידתו
הנמרצת יצאו כנגדו כמה מתקיפי הקהילה, אולם הוא לא נרתע מפניהם במערכה לכבוד
התורה. כאשר העלה פקפוקים בכשרות המקוה, התריס נגדו אחד מבני הקהילה והכשיר
אותה. רבי יוסף העריך קונטרס גדול להוכיח צדקת עמידתו, והיה כלול בפנקס חידושי
תורה שלו.

[גם מקום המקוה היה נגד רצונו, מחמת שהנשים שבאו להמקוה היו צריכים לעבור בצד
בית הכנסת, ולעתים היו פוגשים באנשים שבאו מבית התפלה¹. והפליט אז קללה מפיו
על המקוה עבור זה, ומני אז פיזרו ממון רב והוצאות רבות לתיקונה ולא הועילה, וגם אי
אפשר היה לחממה שיהיה חם כראוי.]

אף שרבים מבני הקהילה תמכו בו, לא רצה שוב להמשיך ולכהן ברבנות הקהילה, ועזב
את העיר ויצא לכפר הסמוך [במרחק של כ-60 ק"מ] סיל-שארקאני והתישב שם. יציאתו
של צדיק עשתה רושם, שכן פנה פנה הודה פנה הדרה. הם ניסו למנוע בעדו...".

למרות המשמע שהיתה זו החלטתו של רבי יוסף לעזוב את העיר, הרי מאאמו"ר ז"ל שמעתי שראשי הקהל זרקו אותו מהעיר. באמצע הלילה טענו את כל תכולת ביתו על עגלה ושלחו אותו ואת משפחתו מהעיר בבושת פנים. ודומה לזה כתב הרה"ג ר' אשר אנשיל יהודא מילר, אב"ד פעטראשען, בשו"ת 'חיי אשר' (סי' קכג): "...הי' מוכרח הגאון ר' יוסף גרינוואלד, זקנו של הגאון ר"מ גו"ד ז"ל אבדק"ק חוסט, לברוח משם, כי אלו האנשים העיזו כ"כ נגדו עד שבאמצע הדרשה תפסו בזקנו והשליכו אותו מביהכנ"ס חוצה ר"ל...".

* * *

בגליון סג כתבנו שבשנת תקצ"צ בערך נבחר רבי יוסף לאב"ד יאנאשהאזא, אמנם אין לזה מקור. מה שיכול ללמד על זמן שהותו ביאנאשהאזא הרי זה תשובתו של מרן ה'חתם סופר' דלעיל, שנכתב אליו בהיותו "אבדק"ק יאנישהאז", ובסופו נמצא תאריך הכתיבה: "נגהי ליום ו' עש"ק ט"ו טבת תקצ"ה".

אמנם ב'ליקוטי הערות' לשם (אות ז) העיר: "בחידושי חולין קמ"ב ע"א ד"ה ומה, רמז מרן לתשובה זו והביא את מסקנתו להלכה. ולפי זה נראה לכאורה שיש לתקן את תאריך התשובה שהיא בדפוס שלפנינו שנת תקצ"ה, כי חידושי חולין סיים מרן ז"ל בא"ח דשבועות שנת תקצ"ד, ובדפוס אחד נדפס התאריך שנת תקצ"א, וט"ו טבת חל בשני השנים ביום ו', וכן נראה דצריך לתקן...".

ברם כבר ציטטנו בגליון סג שבפנקס החברה קדישא דקהילת יאנאשהאזא מפורש שרבי יוסף (וושב על כסא הוראה בקהלתינו י"ח שנים", ואחרי שבתשובה שלפנינו מפורש שבסוף שנת תר"י עדיין היה אב"ד יאנאשהאזא, באם כך הרי אי אפשר להקדים את בואו ליאנאשהאזא לפני שנת תקצ"ג. ומה שנתקשה ב'ליקוטי הערות' ממה שלפני חג השבועות תקצ"ד מזכיר ה'חתם סופר' את התשובה שכתב לרבי יוסף, לחומר הנושא יש לתקן את התאריך משנת תקצ"ה לשנת תקצ"ד, שגם באותה שנה חל ט"ו טבת ביום ו'.

והנה ב'תולדות ערוגת הבשם' שם (עמ' לד) מציין שאחרי עזבו את יאנאשהאזא "שנתיים ישב בכפר זה", עד שנתקבל לאב"ד טאלטשאווא [בסוף שנת תרי"ד, כמפורש יוצא ממכתבו של רבי יוסף מתחילת שנת תרט"ו, נדפס שם עמ' לה-לו]. ובאם מסורה זו מדויקת מוכרח שלא עזב את יאנאשהאזא בחודש אלול תר"י, מיד אחרי שכתב את התשובה שלפנינו, אלא שהמשיך לכהן שם עוד כשנתיים, ורק בשנת תרי"ב עזב את יאנאשהאזא (וכ"כ ב'עטרת עקיבא' עמ' שכה). ומעתה יוצא שהתחיל את כהונתו שם בחורף תקצ"ד, ובאותה שנה (ט"ו טבת) כתב אליו ה'חתם סופר' את תשובתו דלעיל, וכיהן שם ח"י שנים עד אמצע שנת תרי"ב.

* * *

התשובה שלפנינו מתפרסמת כאן לראשונה מגוף כתי"ק לע"נ אבי הרה"ח עוסק בצ"צ ר' מרדכי אהרן חיים ז"ל אבערלאנדער, נו"נ לרבינו המחבר זצ"ל.

תודתי נתונה בזה להרה"ג משה אלכסנדר זושא קינסטליכער על שהמציא לי את צילום הכתב-יד. תודתי נתונה גם להרב שלמה י. שפיצר על עזרתו בזה.

השתדלנו לדייק בהעתקת הכתב-יד עד כמה שידינו מגעת, אמנם כתב ידו של רבינו מסולסל, וגם היה בידינו רק צילום מהכת"י, ועל כן ישנם מקומות שלא הצלחנו לפענח נכונה. תודתנו נתונה בזה להרב מרדכי דוד אברהאם על עזרתו בזה.

ברוך אבערלאנדער

בודאפעסט, הונגריה

בעזה"י מרחץ פירעד² ז' אלול תר"י ל'

לתרומת הקדשים, ראש השלישים, תקרובים אל ה' מוגשים, רכב ישראל ופרשים, יחייהו ה' ויעמידהו עדי יבנה מקדש הקודש להקריב האישים, ותחזינה עיניו ועינינו כבוד עליון בתוכו בקודש ובכליו, והנ"ה ה' נצב עליו, ה"ה ידיד עליון הרב הגאון הגדול המפורסם, חריף ובקי, שושן עמקי, נזר הדור פאר ישראל ע"ה הצדיק האדירים, חמדת ישראל וענק לגרורותם, קודש פיתוחי חותם, ואין הדור יתום, כקש"ת מו"ה מאיר א"ש אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואהר יע"א, יכתבהו ה' ויחתמהו ביום הכסא הבע"ל לאלתר לחיים טובים ארוכים, וברוכים, עם כל ביתו וצאצאיו וכל הדורשים ומבקשי ה'

אחרי ד"ש הדר"ג נ"י, אמרתי להודיע שנית להיות כי קודם חג עצרת העבר כתבתי לרום הדר"ג ושאלתינו בנדון המקוה, ואולם חזית"י לר' מאיר מאחור"י כי השיב אחור ידיו קדשו ולא השבני דבר, ויהיו אנשים אשר היו תמהים לנפש אדם כמוהו י"ק, יען הדבר נוגע הלכה למעשה והוא נחוץ, והפרצה מרובה, והמכשלה רבה, ולא רציתי להטריח רום הדר"ג במכתבי שנית, והשתא הכא ייעצני ידיד עליון חמדת נפשינו הרב הגאון הגדול מופת הדור מו"ה אברהם שמואל וואלף נ"י אברק"ק פ"ב יע"א³, לשאול שנית כענין, מאת הדרת גאונו נ"י, וגם אני אמרתי אולי לא הגיע כלל מכתבי הראשון ליד כבודו הרמה, ע"כ אכפיל דברי זאת ובקצירת אומר, והוא.

מקוה מים אשר המים נשאבו לתוכה ע"י פלומף העומדת סמוכה אצל הפלומפ, ומעשה הפלומפ ידוע כי נמצא בתוכה כלי מתכות והוא כלי קיבול ובו עולים המים אל הצינור היוצא מן עץ הפלומפ, והוא צינור כדמות ותבנית אורך יד אדם, והוא שופך המים לתוך חלל המקוה שבו טובלין, ולהציל המקוה מאיסור שאובין נעשה עוד צינור א', שבעוד שצינור זה שופך המים למקוה אז שופך השני המים לאחור לתוך הבאר ויתחבר ע"י ניצוק זה מי המקוה עם מי המעיין.

ועוד אופן שני, כי התיבה או האבן שבהם טובלין, עומד על חלל הבאר, הגבה למעלה, והפלומפ שופכת מים להמקוה, ובמלואות השיעור, יפתחו נקב א' [הסתום] היטב בעץ, למען ישובו מי המקוה אל הבאר אשר בארץ מתחת, ואשר המים מתחת למקוה יחוברו להמקוה ע"י הניצוק, ועוד נעשה במקוה כזאת תיקון שיוכלו להריק מימיה כל יום מטבילה לטבילה, למען לא תטבל אשה במים שטבלה חברתה, וכל יום יהיו בעיניהם כחדשים, וכצאת המים עד תומם אחד מושך שנית מים מהפלומפ לתוך המקוה, מה דין מקוואות כאלו, ומה משפטים.

והנני דן לפני הדר"ג נ"י, ואומר לענ"ד אני העני, כי מקווה כזו פסול וטומאה כתוב בה, חדא ממ"ש הפוסקים דקרא ודרשא דת"כ דמה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים דרשא גמורה ובידי אדם פסיל מה"ת וכ"כ הר"ן בשבועות [ה, א] בשם הראב"ד דאף דשני מיני שאובין הן, ע"י כלים כמניח כלים תחת הצינור ומניח קנקנים בראש הגג הוא מדרבנן, אבל בידי אדם ממש הוא מה"ת, וכ"פ הלבוש ס"ג וי"ד וסעיף ל"ט, ומכ"ש להר"ש [פ"ב מ"ג] וסייעתו דכולו שאוב מה"ת וכן יש לומר בדעת הרמב"ם ומ"ש ר"פ ד' דמקואות מדברי סופרים שהשאוב פסול, הוא דאזיל לשיטתו בס' המצות [שורש הב'] דהגלמד ממדות קרוי ד"ס, וכ"ה דעתו ודעת רבותיו של רש"י ריש כתובות [ג, א ד"ה שויה] בקידושי כסף, וכ"פ הרמ"א ס"ג, רק ברוב כשירין

2 אולי הכוונה לעירית באלטאן-פירעד, עיירה במחוז זאלא שבהונגריה, על שפת האגם באלטון, שנמצא כ-80 ק"מ מיאנשהאזא.

3 ה"ה הגאון בעל 'כתב סופר' זצ"ל.

ומיעוט שאובין, ומה"ט פ' בשו"ע שהבא להמשיך מים למקוה יסיר ידו משם טרם שיבואו המים לדף, ובזה י"ל דעת הרמב"ם מקושי' תוס' יו"ט פ"ג [מ"ב] דפסק ברגליו של ראשון במים השני טמא, דל"א גוד אחית, והקשה תו"ט איך פסק [פ"ח ה"ז] [משנת] מטהרין מקוואות עליון מן התחתון, ולפי"ז ניחא דטעמי' דהרמב"ם בראשון עומד במים ואינם מצרפין המים שעליו להשלים חסרון המקוה, דהרי הוא ע"י אדם ופסול ואמטי להכי פ' [דלא] כר"י [פ"ז מ"ו], משא"כ במשנה דמטהרין מיירי ע"י המשכה שלא ע"י אדם, וכבר כתבתי במכתבי הראשון דדעת ר"ש ז"ל דלכל בידי אדם אף השקה למקוה כשר אינו מועיל, ואין ההעתק כעת בידי, גם דמשו"ע לא משמע כן דסתם וכ' עירוב מקוואות כשפונה"נ, ונגב"ב קולות, מ"מ [דוקא] כל שהו בהשקה ע"י חיבור עירוב מקוה בצד מקוה, אבל ניצוק אינו חיבור, וכמבואר במשנה פ"ט [מ"ט] דטהרות, וכ"פ רמב"ם הל' טו"א [פ"ז ה"א].

וראי' דאינו מועיל השקה ממ"ש בשו"ע סעיף מ"ם די"א גם במעיין פוסל וקשה יועיל השקה, דהרי הוא במי המעיין, וע"כ דא"מ רק לטומאה ולא לע"י אדם, או מה דאינו הוי' ע"י טהרה, (ור"ש) [ותו"ט] ז"ל כ' במשנה דמטהרין, פ"ו ח' דאף ד[סילון] אין הוי' ע"י טהרה, מ"מ במעיין נטהר בהשקה, ובמעיין שהעבירו ע"ג השוקת, פסולים אף היוצאים חוץ לכלי, התם פסולים [מכח] כלי, אבל ע"י טומאה מהני השקה, אבל פסול כלי הוו שאובין אין טהורין בהשקה עכ"ל הר"ש ז"ל הרי מבואר דאין מועיל השקה לפסול כלי רק לטומאה מטעם זריעה, [והה"ד] לפסול ע"י אדם אינו מועיל.

ומה שנוגע בענין הפלומפ, הנה הדבר פשוט דהוי כלי גמור ולא בית קיבול מנחשת קלל כידוע, וכאשר ימשוך אדם יעלו המים ע"י כלי קיבול ויצאו לחוץ, והדבר פשוט לענ"ד דלא הוי המשכה, דצריך להיות להסיר ידו טרם יבואו שם המים, וגם לנטילת ידיים כשר, ונמצא כשר לנטילת ידיים פסול למקוה, וכשר למקוה פסול לנט"י ... ושוב מצאתי כן להדי' בפרימ"ג באו"ח סי' קנ"ט (ס"ח) [ס"ז] דפ' המחבר באריתא דדלאי א"נ ממנו לידים, וכ' הפרמ"ג שם דפלומפ אם יש בו בית קיבול נוטלין ממנו וכן [כתב] הגאון חות דעת בדיני נט"י ולא הוי המשכה, וע"כ מיקרי ע"י אדם דאל"כ פסול לנט"י, ולא פסק כח גברא דאם נאמר בזה דפסק כח גברא הוי כמו אריתא דדלאי דאין נוטלין ממנו, וכיון שכן מבואר מדברי הגאונים האלו, דפלומפ מיקרי ע"י אדם.

ונראה לעין, שהגאונים ההם חלוקים על תשו' פנים מאירות ח"ב סי' קפ"ב [שמסופק אם דינו ככלי], גם מבואר מדבריו שלא ידע גם הוא מלאכת הפלומפ בהמים שכ' שם שצריך חקירת חכם איך המים עולים בפלומפ.

ולא זו בלבד אף גם זאת, כשינקבו כלי המתכות שבפלומפ שיבטל מתורת כלי, מ"מ אין מועיל, דהרי מ"מ אף כשיהי' מנוקב, אעפ"כ יעלו בו המים, וא"כ לא גרע מטיטרוס במסכ' כלים פ"ב משנה וי"ו דפ' הרמב"ם פח"י [ה"ו] דכלים כר' יוסי דמקבל טומאה, שהוא כלי מנוקב וע"י אדם מקבל משקה, ה"נ בפלומפ, ומכ"ש שנסתם מתחתיו הנקב שבכלי מתכות, ע"י חתיכות עור, הרי גם עור מקבל טומאה, ועוד להמשיך מים למקוה בעינין כשפונה"נ, כמ"ש בשו"ע סעיף מ"ם, ונקב גדול א"א בשום אופן לעשות בפלומפ שאז לא יעלו בו המים.

ועוד לו יהיבנא דהמתכות שבפלומפ א"א ... א"מ טומאה מ"מ העץ שהוא קנה החלול, שבתוכו הוא כל מעשה הפלומפ המתכות והצינור, הנה העץ הוא בעצמו מקבל טומ', ואמינא לה רמב"ם פ"ב דכלים הלכה ב', קנה של עץ שיי"ב ב"ק מתכות, כ"א וכיו"ב אעפ"י שהם פשוטי כ"ע הואיל ויש בהם בית קיבול כ"ש ה"ז מקבלין טומאה, מד"ת, (ובמשנה למלך) [ובכסף משנה] שם מבואר שהוא ממשנה דכלים פי"ז י"ו, ולפי"ז הקנה של עץ ה"ה כלי גמור

מד"ת, והרי המים שעוברים בו הם כמעייין שהעבירו ע"ג השוקת, רפ"ה דמקוואות, דפסול, והוי חקקו ולבסוף קבעו, ופסול אף חוצה לה אף שמחברים למעיין, כמבואר שם בר"ש ורא"ש, ולתוס' יו"ט שם אף בחיבור שפוח"נ אינו מועיל להכשיר בכלי שאצל הים להרא"ש.

ולא נסמוך על מה שנעשה לשמש את הקרקע, דכבר הקשה בתוס' יו"ט פ"ו [מ"י], יל"ד מאביק, וב"ה שכוונתי לדעת רבינו הגדול חתם סופר זצלה"ה דלענין קבלת טומאה וודאי דבעינן תלוש ונפקא מוכי יותן מים על זרע, ובנעשה לשמש את הקרקע יצא מתורת תלוש, אבל במקוה דבעינן מחובר גמור אף בנעשה לשמש לא הוי אכתי מחובר גמור, רק תלוש לא הוי.

והנה הרא"ה בשיטה מקובצת, ביצה (ח"י) [י"ז ע"ב] סובר דחיבור ועירוב מקוואות, לא הוי רק מב"מ, שניהם חסירים או חסר ושלם ושניהם מטהרין בזוחלין או באשבורן אבל באנ"מ אינו מועיל חיבור, ורבינו הגדול מרן חתם סופר [שו"ת יו"ד] סי' (ר"י) [ר"ט] תמה שהוא דבר חדש, ואני העני לא אבין, דהרמב"ם ורש"י ור"ש והרע"ב דפירשו על משנה עירוב מקוואות בפ"ז וי"ו, מקוה חסר בצד שלם, או שניהם חסירים, ולמה לא פירשו חסר בצד מעייין או שאוב בצד מעייין, ומוכח לכאורה דג"כ סברי כהרא"ה הנ"ל כיון דהוי אינו מינו לא מתכשרי ע"י עירוב, ומכ"ש שע"י ניצוק וקטפרס לא מיתכשרי, להרא"ה, ולפמ"ש איפשר שכל אלו רבותינו הרמב"ם ור"ש והרא"ש והרע"ב סברי כוותי', א"כ נפל הניצוק בבירא.

הן אמת שרציתי ליישב לדברי הרא"ה גם לשיטת מרן חתם סופר שתמה על הרא"ה, שהרא"ה כ' כן על השקה דטבילת כלים ביצה, ושויין ב"ש וב"ה שמשקיין את המים לטהרן, וע"ז כ"כ הרא"ה, וי"ל דרק לב"ש כ"כ, ולא להילכתא, והוא דבפ' יו"ד [מ"ו] דמקוואות תנן בש"א אין מטבילין חמין בצונן ולא רעים ביפים ובה"א מטבילין, ור"ש ורע"ב כ' דב"ש סובר דווקא במינו מהני השקה, ולא באי"מ, וב"ה סברו אף באינו מינו, ולהנ"ל סובר הרא"ה דגם חיבור מקוואות א"מ רק במינו ולא באי"מ, והא דתנן ושויין היינו דשויין במשיקין, ולעולם לב"ש דווקא בשויין.

ושוב ראיתי בשיטה מקובצת גופא לא משמע כן. ואומנם חוץ לדרכינו י"ל קושית הראשונים ז"ל דהקשו אירושלמי למה צריך לנקוב רגלי השורים ביש"ש, הא ה"י מעורב לעין עיטם. ונראה לי משום המים היוצאים מן הים כשמלא על כל גדותיו, והיו פסולין כמעייין שהעבירו ע"ג השוקת דפסול חוצה לה וק"ל.

והנה על היתר ניצוק צוות הב"י סוף הסימן [ר"א] על הר"א מוורדין והאגור וכ' שנתן מכשול וכ"כ הרי"ף דלא יעלה על הדעת שניצוק יהי חיבור במקוה, ואף לו יהא חיבור הרי מבואר בט"ז ס"ק מ"ז וכ"ה בתשו' מעיל צדקה סי' ל"ט דדוקא כשטובל למטה אמרינן גוד אחית לטור שפסק [כת"ק] [כר' יהודא] ברגליו של א' במים, אבל כשטובל למעלה, למימר ניצוק חיבור זהו גוד אסיק והא לכ"ע אף להטור ל"א, ומכ"ש להרמב"ם [פ"ח הי"ב] דפסק [כר' יהודא] [כת"ק] דשני טמא.

ומ"ש בתשו' מהר"י טראני ונדפס ג"כ אצל השו"ע ד' וויען סי' י"ז ח"ב להתיר ע"י קטפרס וע"י המשכה מטעם ס"ס, שמא המשיכוה כולה כשירה ושמא קטפרס חיבור וס"ל לרש"י חגיגה י"ט ללשון א'. נלענ"ד דלדידן לאו הילכתא היא דמהר"י מטרנאני לשיטתו אזיל בהחלק ב' סי' ב' ד"ה חלק השלישי, ההוא אמר דקיימ"ל כרשב"א דספיק ספיקא בחזקת איסור מותר אף בדאוריית', ולדידן כבר פ' הש"ך ק"י כללי ס"ס ס"ק סד דס"ס בחזקת איסור אסור, ואין לנו חזקת איסור גדול מזה, דאשה בחזקת טומאה עומדת עד שתטבול.

ואדרבה לדעת הטו"ז ס"ק מ"ז יש ס"ס להחמיר, דטעם בכלי מנוקב הוא מטעם ניצוק, וס'

הלכה כרמב"ם דגם גוד אחית ל"א, וספק שמא פסק בחתך הפלומפא ולא הוי חיבור כלל, דמי ידוע מעשהו בפנים מהו באותן הימים, כעצמים בבטן המלאה.

ועוד דהרא"ש כ' בבכורות דף ט' [סי' י'] במשנה שתי חמוריו ש[לא] ביכרו, דלא סמכינן אספיק ספיקא רק באיכ' פסידא, אבל היכא דליכא פסיקא, לא סמכינן אס"ס וגם לא על רובא, וא"כ בנדון עובדא דידן, שרוצים רק לחדש חדושים בארץ ואין שום הפסד ממון, הגם ובפרט כי אין שום עניות במקום עשירות בעירי, ואין כסף נחשב, והן כסף לאדון זה, ונקל לעשות מקוה כשירה כבכל קהילות ישראל הקדושים, איך נסמוך על זה, ומהרי"ט הורה במקום שא"א בענין אחר דמבואר שם בתשובה שכל המים היו באים לעיר ע"י סילונות מנוקבות כאלו, וק"ל.

ואולם רבינו שמשון ז"ל במשנה ח' פ"ו דמקואות חידש לנו דברבנן הוי ניצוק חיבור, דהקשה שם איך סגי בהשקה כשערה, והא אף לר"י בעי טופח להטפיה ותירץ דמיירי בדרבנן. פירוש לדבריו, ברוב כשירין ומיעוט שאובין דהא הוא סובר כולו שאוב מה"ת פסול כמ"ש פ"ט דטהרות. והביאו תוס' יו"ט שם פ"ו דמקואות. וכ' הר"ש ומה"ט ג"כ ניצוק חיבור. ועל התו"ט צ"ע דדבריו סותרין, דכאן תפס דברי הר"ש ובפ"ג משנה ג' הקשה משניות אהדי והי"ל לתרץ בזה דהתם מיירי בדאורי' בחסר, וכאן מיירי בדרבנן.

והנה רבינו הגדול מרן חתם סופר זצלה"ה, סי' ר"ט, כ' ג"כ דברבנן ניצוק חיבור. ובאימה וביראה וברעדה שואל אני, דנראה דהתוס' בחולין פכ"ה [קז, א בד"ה ואין] סוגי' דאריטא דדלאי שכתבו בנט"י הוי ניצוק חיבור וכן הטור או"ח סי' קנ"ט והמחבר שם ס"ה כ' כלשון הזה, משמע דדוקא בנט"י הוי חיבור ולא בשאר דרבנן, והגם דהמחבר לשיטתו בלא"ה, דהרי הבאתי שצווח על הר"א מורדון, מ"מ התוס' והטור ג"כ נראה שחולקין על הר"ש הנ"ל, ועוד נראה מבואר יותר בתוס' חגיגה י"ט שהסכימו לפירוש א' של רש"י שם וגם במעיין לא הוי חיבור ניצוק, והרי התם דרבנן איירי בטומאת ידיים.

ועוד משמע כן בגיטין ט"ז א' ידיים טהורות לחצאין, ופריך והתנן הניצוק וכו' א"ח, והרי לס"ד איירי אף בטומאה וטהרה דרבנן, ומ"מ קאמר ניצוק אינו חיבור, ומזה ראי' לשיטת התוס' והטור והב"י, שנראה מבואר בדבריהם דלא כהר"ש. ואולם ליישב לדבריהם קושי' הר"ש במשנה דמטהרין שהוכיח משם דברבנן ניצוק חיבור, יש לי לומר כמה שקשה לי טובא במשנה וי"ו שם עירוב מקואות כשפופרת הנוד, כעוביה, וכחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן, וצ"ע טובא, הנך טובי סימנים ל"ל, ולמה הביא רבינו הקדוש ארבע לגבולינו, ועוד דסתרי אהדי, דכעובי' משמע ככל העובי' השפופרת מבחוץ, ואיך יאמר אח"כ כחללה, הרי העובי' יותר מחללה, וכעין זה בפא"ט [מד, א] סוגי' דגרגרת ברוב עובי' או ברוב חללה.

אשר ע"כ נראה לי, עפימ"ש התוס' בגיטין ט"ז דשני מיני עירוב מקואות יש, א' כשכותל שלם מפסיק ביניהם, ונקב פתוח כשפוח"נ, אז בעי כל חלל הנקב מלא מים, וכשהכותל פרוץ ביניהם, ולמעלה המים נוגעין, סגי ברום כקליפת השום על רוחב שפוח"נ, כדתנן במשנה לקמן [מ"ט] נפרצו זל"ז ע"ר קליה"ש ועל רוחב כשפה"נ, ולפי"ז פירוש משנה הוא נחמד מאוד, לפימ"ש התוס' דרוחב שתי אצבעות הוא באמצע השפופרת במקום העובי' והוא פשוט ומובן, ומעתה פירוש המשנה הוא, דהתנא הורה לנו עירוב מקואות על שני אופנים, הא' כשכותל שלם ביניהם ורק נקב פתוח ובעי כל הנקב מלא מים, והב' כשנפרץ הכותל וא"צ רק רום קליה"ש ועל רוחב שפוח"נ, וזהו עירוב מקואות הכלל הוא כשפוח"נ [והנקב?] לא כל אפינ שוין, ואמר כעובי', היינו כעובי' השפוח"נ במקום הרחב והוא דנפרצו זל"ז, ועוד עירוב אופן שני, כחללה של שפופרת והיינו ככותל שלם, ובעי כל חלל הנקב מלא מים, וכחללה היינו ככחלל שפוח"נ, ומפרש כמה הוא ואמר כב' אצבעות חוזרת, והיינו דקאמר עירוב מקואות

לשון רבים דמיירי משני עניני עירוב, ולענ"ד הוא פירוש נכון, ותני והדר מפרש כותל שבין ב' מקוואת, נפרצו זל"ז.

ומעתה קושי' הר"ש יש ליישבה, דלפימ"ש התוס' ב"ב ס"ז אף סילון י"ל דמיירי שהוא פתוח, וא"כ דמיירי בפתוח למעלה סגי כקליפת השום וסברו התוס' והטור והב"י דקליפת השום ושערה חד שיעורא הוא, ואין הכרח דניצוק חיבור.

ואולם עד כאן דברנו בדרבנן היינו ברבי"י והמשכה או ברוב כשירין ומיעוט שאובין, אבל בנ"ד אין כאן שום דרבנן, דהמשכה לא הוי, חדא דבעינן המשכה ע"ג קרקע, ואף איש אשר לא ישמע לדברי רבינו הגדול והקדוש מרן החתם סופר סי' הנ"ל שכ' חלילה לגבב קולות, הנה כבר כתבתי לעיל להוכיח דלא הוי המשכה, כ"א באמת אמרו דמיקרי ע"י אדם, מדכשר לנט"י, וג"כ הוי כולו שאוב ופסול מה"ת, וטומאה כתבו בה כשרצים לענ"ד.

ואין ספק שכל גדולי ישראל במדינתנו ובשאר מדינות המלך מה עשו מימות עולם [ב]מקוואות וטרחו כמה טירחות, ולא עלה על לב א' מהם להעשות כן וכלי ס' שהיו סוברים שע"י פלומפ הוי ע"י אדם ולא מיקרי המשכה, וגם שאובין בכלי מיקרי, והגם אם אולי לא כן, אולי חששו כמו שחששו בהבא ראשו ור[ובו] במים שאובים, שאמרו לא הסרוחים מטהרין אלא השאובין וגזרו עליהם, ואטו מי גרע הא מהא, ה"נ יאמרו לא הניצוק דמחבר מטהר כ"א השאובין מטהרין. ומעידני עדות נאמנה לפני הדר"ג נ"י, שבמשך זמן אחרי שכתבתי להדר"ג בראשונה באו נשים מבני הכפרים שמקדימין ליום הכניסה לטבילה לעיר ושאלוני אם מותרין לטבול בהעמידם חביות גדולה תחת הפלומפע, ונשאבו לתוכה מים בששון, כי שמעו שמתירין מקוה ע"י פלומפ ולא יצטר[כו] לבוא לעיר, ואמרתי ברוך שבחר בחכמתם ובמשנתם, שגזרו גזירות ועשו סייגים, ומה גם עתה דלא אכשור דרי, אף אם הי' מותר הי' ראוי לגדו[ר] גדר, ועל גדולי ישראל ורועים נאמנים ראוי לעמוד בפרץ, וכל זה אני אומר לענ"ד הקלושה שנ"ל איסור גמור במקוה זו, ולכבוד הדר"ג נ"י להוריני אולי משגה הוא.

עוד אחת במקוה כזו אשר רוצים לנקותה כל יום, ולשאוב בתוכה מים חיים חדשים בכל טבילה, והדבר ידוע שעל שיעור מילוי מ"ס צריך הרב שבעיר להשגיח לבל יחסר המזג, ובכל קהילות ישראל הדבר מסור לחכמים, ודייני העיר, להשגיח ע"ז ולא ינחו על הדיוטות, ק"ו שלא יניחוהו ע"י נשי[ם] אפילו כשרות וק"ו ב"ב של ק"ו על נשים פרוצות, ומעולם לא נשמע כזה. ובנ"ד שבכל יום ישפכו ונשאבו מים אחרים, עד מלואות השיעור והאשה ההוא שממונה ועומדת בבית הטבילה כנהוג, היא העומדת בבית השואבה, והיא תמלא שיעור המים, והוא טורח גדול לשאוב ע"י פלומפ שיעור מ"ס סאה, וכי יעמוד הרב שבעיר כל יום ויום וישב על שערי טבילה כר' יוחנן, לראות בעוד שחופפת האשה על שיעור המים אם יש שם שיעור או לא, הרי בדבר שיש בו טורח אין אשה נאמנת זולת בדרבנן כבדיקת חמץ כמ"ש התוס' ריש פסחים [ד, ב ד"ה הימנוהו] מירושלמי, ומבואר בשו"ע יו"ד סי' קכז [ס"ג ברמ"א], וכי נשים פרוצות ולהפ"ח אינן צנועות נאמין ע"ז, שמא לא תשאוב השיעור בתוכה, אף שיחובר ע"י הניצוק, הלא אח"כ שופכין לתוכה ושמא [תשאוב] קרוב פחות משיעור, ולא יועיל הניצוק, שהרי אין כאן עוד שיעור מ"ס סאה, ותמלא אח"כ ב.... המים, ואתמהה! ומכ"ש בנ"ד באופן שני שהניצוק מחובר להמעין שתחתיו, דאם יפתח אחד מהם הנקב לחבר המים, יחסר מיד משיעור גדול שמא לא תפתח האשה כלל ולא יהי' שום חיבור.

עוד זאת כשסותמין הנקב בעץ יש לחוש לדעת הרמב"ם [הל' שבת פ"י הי"ג] והשו"ע או"ח סי' (ש"ט ס"ח) [שי"ג ס"ט] התוקע עץ בעץ חייב משום בונה בשבת, והרי בגלילותינו גם בשבת חופפת ביה"ש, והעומדת על הטבילה צריכה לשאוב המים לעיני' וא"כ נעשה התיקון ההוא גם

בשבת, וכן הראני הרב חביבי ואמר לי שהוא חבירו של מעלת הדר"ג הוא הרב הגדול מו"ה הירש קוניץ אבד"ק בעלעד⁴ נ"י ואמר לי ששמע כן מהגאון מו"ה משולם טיסמניטץ זצלה"ה בפ"ב, שאסר חיבור מקוואת בשבת, במקוה בצד מקוה, כנהוג בקהילות שיש שני מקוואות זב"ז, וכן אני הסכמתי מדעתי בעירי בק... טרם באו ורוצים כעת להתיר החדש הזה, במקוה הישנה. וכן הראני בשו"ת בית אפרים, דפיקפק על זה.

ועוד לבי נוקפי על תיקון המקוה גופא בשבת, איך יתקנו מקוה גמורה בשבת ולא התירו רק מדידת מקוה סוף שבת [קנ"ז ע"א] ומודדין את המטלית ואת המקוה ורש"י פירש שם להתלמד, ואולם עשיית ומילוי המקוה הא לא גרע מן הפרשת תרומות ומעשרות סוף ביצה [לו, ב], ותה"ד הביאו המג"א סי' שכג [סקי"ד] אסר לבטל איסור דרבנן בשבת, משום תיקון, ואטו מי גרע תיקון המקוה, ואין לנו תיקון גדול מזה, הגם שטבילת אדם מותר דנראה כמיקר. וידיד עליון ידיד לבי והדרת נפשי הגאון מפ"ב פיקפק ע"ז, ואנוכי לכבוד הדר"ג גיליתי רק מה שנלענ"ד. וא... המצפה כי ישיבנו תשובה מאהבה, והימים האלו ימי תשובה, ואבינו הרחמן רוצה ג"כ בתשובה, ומה גם כי חובה מוטלת לאפרושי מאיסורא יד החפץ לגדור גדר יכתוב אך הכל לש"ש, ורוב הציבור תמהים מדוע לא ישיב כבוד הדר"ג לי בדבר גדול כזה ואיסור כרת, הרחמן יצילינו. ואנוכי דנתי לזכות כי לא הגיעו להדר"ג מכתבי הראשון. ואני כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להשיב, ואחשוך גם אנוכי, ואחוי קידה מול הדרת מעלה"ה כתיבה וחת"ט ליום הכסא הבע"ל יפיש חיי ויומיא, יחליף כח ונעוריו כנשר יחודשו, וחסדי ה' ורחמי מאתו לא ימושו, דברי הבעה"ח המעתיר בעד...תו ואריכת ימיו כל הימים, חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

יוסף הק' בלאאמהר"ם זצלה"ה גרינוואלד

חובק"ק יאנאשהאז

Herr Ober Rabin

fon Pesth⁵

in Papa

... .. Jánosháza

4 תלמיד מרן ה'חתם סופר'. והיה גם תלמידו של הגאון רבי משולם איגרא בפרשבורג. ראה עליו בספר 'אישים בתשובת חתם סופר' עמ' שנו.
5 לא ברור הכוונה.

כבוד ישראל. צריך ליהרר מאד שלא לחרף את ישראל ח"ו ומשה רבינו ע"ה שאמר שמעו נא המורים נענש ח"ו, ואביה שאמר ועמכם עגלי זהב כתיב ויגפהו ה', וזכריהו שאמר ועזבתם את ה' הרגו, יואש וישעיה הנביא שקול כמשה על שאמר ובתוך עם טמא שפתיים נענש שהרגו מנשה, רבינו האר"י זצ"ל בשער הפסוקים פ' חיי שרה ע"ש באורך. ורצונו יתב' שילמדו סניגוריא על ישראל כמ"ש רז"ל וגדעון על שאמר ואיה נפלאותיו וכי' א"ל לך בכחך זה והושעת את ישראל ואמרו רז"ל בכחך זה שלמדת זכות על בני. ומאד מאד צריך הדורש תוכחת לעם ליהרר בזה שלא לזלזל בכבוד ישראל ושלא ללמד קטיגוריא ולהוכיחם וצריך התבוננות בזה ויבטח בה' ומה' מענה לשון".

(ספר דבש לפי - מערכת כ אות ח"י)